

Stíny pod Radhoštěm

Češi mají Říp, Moravané Radhošť. Na mytické hoře v Beskydech se střetávaly náboženské ideologie i politické zájmy.

V prosluněném nedělním odpolední to na beskydských Pustevnách docela žije. Turisté obléhají restaurace a bufety. Na hřebenu směrem na Radhošť je provoz jako na korze. Lanovka přiváží z údolí další a další návštěvníky. Pustevny se přitom jmenují po poustevnících, kteří zde vyhledávali samotu, klid a široký obzor k rozjímání. To už však dávno neplatí. Přestože není nejvyšší, byl Radhošť vždy považován za nejvýznamnější horu Beskyd. V roce 1627 zakreslil Komenský Mons Radhost na mapu Moravy, nejvyšší beskydský vrchol Lysou horu opomenul. Dvě města, Rožnov a Frenštát, si dala Radhošť jako dominantu a přirozený orientační bod do názvu.

Bůh, který se hodí

V šest večer odjíždí poslední lanovka a turisté jsou pryč. Pustevny jsou náhle pusté a prázdné. Poslední záblesky slunce osvětlují rohy Radegasta jak bodový reflektor. Socha z šedé žuly získává na démoničnosti. Svým studeným zabarvením se vyděluje z pozadí načervenalého bukového listí, které jako by hořelo.

Na Radhošti vstupujeme na nejistou půdu mýtů, pověstí, spekulací a interpretací. Už ten bůh a jeho jméno. Kronikář z přelomu prvního tisíciletí Thietmar píše o Radogostu (Riedegostu) coby hradu polabského kmene Ratarů poblíž Hambur-

ku. Podle historiků Pitra a Vokáče došlo v 11. století k ústupu původního solárního božstva Svarožice a jeho přejmenování a nahrazení lokálním Radogostem, v čemž lze spatřovat sílící vliv samotné slovanské metropole Retry (Ratary). V roce 1086 tam modlu Radogosta vlastnoručně rozsekal biskup Burchard.

Okolí Radhoště se osídlovalo za velké kolonizace ve 13. století, vyšší polohy v raném novověku. Na Radhošti se nenašly žádné archeologické stopy po údajné svatyni nebo osídlení. Jméno hory filologové odvozují od osobního jména Radhost. V roce 1710 vydal katolický farář a historik Jan J. Středovský spis o působení Cyrila a Metoděje na Moravě, kde modlu na Radhošti a její svržení popisuje. Jeho smyšlenky se časem dostaly do obecného povědomí a přecházejí v něm dodnes. „Vyprávění o skácení modly na Radhošti i na jiných místech na Moravě Cyrilem a Metodějem mělo zřejmě sloužit dobovému rekatolizačnímu úsilí, v němž na Moravě hrál důležitou úlohu kult soluňských bratří...“ píše historik Eduard Maur.

Farář Středovský oživil zapomenutý kult, aby bylo proti čemu symbolicky bojovat, ale nějak se to vymklo. S úpadkem křesťanství evokuje hora Radhošť opět spíš staré přírodní pohany. Po Cyrilovi a Metodějovi nepojmenovali ani limonádu a návštěvníci se víc fotí před sochou Radegasta než Byzantinců.

Z lanovky je vidět Frenštát i vápencový lom ve Štramberku

Socha Radegasta je považována za nejlepší Poláškovo dílo

Na počátku bylo slovo a na konci vysílač

Obě sochy, postavené v roce 1931, jsou dílem Čechoameričana a frenštátského rodáka Albína Poláška a koexistují jen dva kilometry od sebe. Radegast stojí na hřebenu nedaleko Pusteven, natočen čelem na jihozápad. Má to vyjadřovat překonání pohanství, jeho ústup, nebo tohle místo vyhovovalo kompozičně? Radegast je bohem pohostinnosti, plodnosti, úrody, ale také boje a války, „víc boji než pokoji zvyklý“. Temný aspekt božství symbolizuje býčí hlava s rohy a hrozivý výraz obličeje, plodnost pak „prsa nahá ženská velmi odutá a břicho těhotenskému podobné“ a roh hojnosti či věštby. Radegast je bůh celistvý – dobrý i zlý. Ještě nedošlo k novozákonnímu oddělení zla od boha. Problém zvaný teodicea, existence zla ve světě stvořeném milujícím křesťanským Bohem, není v blízkosti Radegasta aktuální.

Sousoší Cyrila a Metoděje stojí na samém vrcholu Radhoště, na místě bývalého kříže. Míří na jihovýchod, k bývalé Byzanci, odkud světci přinesli křesťanství na Moravu. Vedle imaginativního Radegasta působí méně výrazně, předvídatelně. Ale nezapomínejme. Byli křesťanství svatí, nikoliv pohanští bohové. Kultivovaná odhodlanost ve tvářích a celkové konvenční ztvárnění jsou nejspíš odpovídající. Pár metrů od sousoší stojí kaple z roku 1898. Do kamenné stavby zatékalo, tak ji pobili šindelem a dostavěli zvonici. Dnes vypadá, jako by přilétla odněkud z východního Slovenska nebo Ukrajiny. Vrchol Radhoště však není žádný skanzen. Vysílač s parabolickými anténami nám připome-

Útulná Maměnka – secesní parafráze lidové kultury

ne, v jakémžte tisíciletí žijeme. Jako moderní obdoba vertikály mariánských či morových sloupů doplňuje místo kompozičně. Nemusíte souhlasit, ale mně se líbí. Sv. Cyril drží v rukou knihu: „Na počátku bylo slovo...“ Počátek evangelia sv. Jana je psán hlaholicí. Na stožáru žádná dobrá zpráva nevisí, a co vysílají desítky antén namířené do všech směrů, nevíme.

Felix byl poslední

Aby se nějaké místo, byť hezké, stalo opravdu výjimečným, potřebuje tvůrčí akt, zásah. Radhošť a sedlo Pusteven dotvoří-

Pak se v Beskydech zjevil *nový démon*, nacionalismus

Vizuální obžerství Jurkovičovy jídelny v Libušíně

li hned dva umělci. Vedle Poláška to byl Dušan Jurkovič. Coby mladý architekt studoval dřevěné stavby na Valašsku a Slovensku a jejich styl přetavil v secesní parafrázi lidové architektury. Hosté v restauraci bývalé útulny Libušín občas nevědí, čemu věnovat pozornost dřív. Jídlu na talíři, nebo vyřezávaným ornamentům na stropě a kresbám Mikoláše Alše na zdech?

Poslední poustevník Felix zemřel na Pustevnách v roce 1784. O sto let později začala v Beskydech nová éra. Výlety místo poutí, turisté místo poustevníků. V roce 1884 vzniká Pohorská jednota Radhošť, první turistický spolek v Rakousku-Uhersku. Jurkovičovy útulny Libušín a Maměnka z přelomu století už byly součástí nové turistické infrastruktury a Pustevny se staly nejvýznamnějším turistickým centrem na Moravě.

Náboženské mýty ztrácejí v sekularizované společnosti energii. V Beskydech se zjevil nový démon, nacionalismus. Pohorská jednota Radhošť měla podle stanov „... návštěvu hor a zajímavých krajín moravsko-valašských usnadňovati, lásku k nim pěstovati a k vědeckému prozkoumání Valašska přispívati“. Také se snažila omezit vliv německých turistů ze spolku Beskidenverein, již „ovládli“ Beskydy od Lysé Hory po Jablůnkov.

Poklad černý, katastrofální

Když psali v roce 1875 v Riegrově naučném slovníku o báje-slovném Radhošti a jeho pokladech, střežených černým psem, čertem v podobě kohouta a dědkem s bradou předlouhou, určitě netušili, jak moc se trefili. Přes pověsti se žádné poklady pod Radhoštěm nikdy nenašly, uhlí však ano. Asi jedna miliarda tun. „Důsledky těžby by pro nás byly katastrofální,“ říká starosta Trojanovic Jiří Novotný. V obci je několik velkých hotelů, už sto let žije z turistiky. Rozhodnutí o těžbě vydali ještě před revolucí v roce 1889, od roku 1991 byly práce pozastaveny a důl zakonzervován. Ostravsko-karvinské doly (OKD) podnikatele Bakaly se ale svých plánů nevzdaly, rostoucí ceny a hrozba nedostatku energií jim hraje do karet. „Otázka nezní, jaká je cena, ale kdo na tom vydělá. Co z toho bude mít občan? V podstatě nic. Peníze skončí u anonymních akcionářů někde v Holandsku,“ říká předseda sdružení Naše Beskydy Stanislav Uruba. Aktivisté čelí OKD protestními akcemi a právními obstrukcemi. Boj o domov začal v roce 1995 a nejspíš se potáhne po desetiletí. Valaši jsou ale tvrdohlaví a neústupní. Tohle je jiný protivník než vykořenění přistěhovalci z Libkovic a Horního Jiřetína. ■